

Rhododendron wardii

Osmo Jussila

W. W. Smith, Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh. 8: 205. 1914.

黄杯杜鹃 *huang bei du juan* (Kiina)

alasuku *Hymenanthes*
 sektio *Ponticum*
 alasektio *Campylocarpa*

Kelta-alppiruusu

Ainavihanta, jopa 8 m korkuiseksi kasvava pensas tai pieni puu. Yleensä matalaksi jäävä tiheäoksainen pensas kasvaa kuitenkin vain harvoin yli 3 metrin korkuiseksi. Runko ja vanhat oksat vaalean harmaat, ja niiden kuori joskus laikuittain hilseilevä. Nuoret versot ovat vihreitä ja karvattomia. Lehtiruodit 20 - 30 mm, lehdet 3 - 12 cm x 2 - 6 cm:n pituiset, enemmän tai vähemmän pyöreät tai soikeat. Yläpinnaltaan nahkamaiset karvattomat lehdet voivat olla aluksi sinertävät, myöhemmin tumman vihreät. Lehtien alapinta on karvaton ja vaalean vihreä tai sinertävä.

Kukinta ennen tai yhtä aikaa lehtien puhkeamisen kanssa, löysässä terttumaisessa kukinnossa 5 - 14 kukkaa. Kukat ovat avoimen kellomaiset. Teriö on 2 - 4 cm pituinen ja halkaisijaltaan 4 - 5 cm, nukkainen kukkaperä on 5 - 15 mm. Terälehtiä 5, karvattomia heteitä 10 kpl. Kukan väri on keltainen tai vaihtelevasti keltaisen valkoisen sävyinen. Kukan nielussa on joskus tummanpunainen läiskä. Nuppuvaiheessa kukan väri voi olla oranssin punainen. Kukka ei tuoksu. Luontaisilla kasvupaikoillaan *R. wardii* kukkii kesä-heinäkuussa.

R. wardii, KGB keräys nro 19, vaaleanpunaiset nuput. Kuva Kristian Theqvist.

R. wardii, KGB (Kunming–Gothenburg Botanical Expedition 1993) keräys nro 19, kasvaa Kristian Theqvistin puutarhassa, vaaleanpunaisista nupuista puhtaan vaaleankeltaiset kukat, uudet lehdet sinertävät. Kuva Kristian Theqvist.

Kotimaa

Kiina, havumetsissä ja alppiruusu-tiheiköissä 3000 - 4600 mmpy. Yunnanin luoteisosat ja Sichuanin lounaisosat, Xizangin (Tibet) kaakkoisosat.

Kestävyys

Englanti H4 - 5 (kestävä melkein kaikkialla Englannissa ja Skandinavian eteläosissa, USA:ssa länsirannikolla, USDA 6a)
 Ruotsi (SRS) Z4(?)
 Tanska (RF) -20 °C
 USA: (ARS) -18 °C
 Suomi la-?

Kelta-alppiruusun ja eurooppalaisen kasvimetsästäjän ensikohtaaminen on kirjattu jo kesäkuulle 1895, kun ranskalainen lähetyssaarnaaja ja kasvimetsästäjä **J. A. Soulié** löysi lajin Sie Lasta Tibetin itäosasta. Hän lähetti herbaarionäytteen kasvusta Pariisiin, jossa **Adrien Franchet** kirjasi näytteen ja nimesi sen uudeksi lajiksi *Rhododendron mussoti*. Sitä ei virallisesti kuitenkaan rekisteröity, ja paperit hautautuivat arkistojen kätköihin. **Francis Kingdon Ward**, englantilainen kasvimetsästäjä löysi lajin uudelleen keruumatkallaan kesäkuussa 1913 Yunnanista ja lähetti tiedot siitä Skotlantiin. **W. W. Smith** nimesi 1914 Edinburghissa uuden lajin löytäjänsä mukaan *R. wardiiksi*. Tuon ajan kilpajuoksua uusien kasvilajien löytämiseksi eurooppalaisiin puutarhoihin kuvaa se, että vain kuukautta myöhemmin saman lajin löysi myös toinen suuri kasvinmetsästäjä **George Forrest** hieman etelämpää Yunnanista.

Alalajit

var. *wardii*: kukat keltaisen eri sävyjä hyvin vaaleasta norsunluun sävyisestä kanarian keltaiseen.
 var. *puralbum*: kukat puhtaan valkeat, kapeammat lehdet, muistuttaa muuten edellä mainittua.

Luonnonkeruuita

- L, S & T 5679 (Ludlow, Sherriff & Taylor) suurikukkainen, keltainen, punainen laikku, kestävä
- L & S 15764 (Ludlow & Sheriff) suurikukkainen, keltainen
- KW 4170 (Kingdon Ward) suurin kukka, paras väri, tuskin kestävä Suomessa.

Synonyymit

- *Rhododendron astrocalyx* I. B. Balf.f & Forrest,
- *Rhododendron croceum* Balf.f. & W.W. Smith,
- *Rhododendron gloeblastum* B. Balf.f & Forrest,
- *Rhododendron oresticum* B. Balf.f & Forrest,
- *Rhododendron litiense* Balf.f & Forrest,
- *Rhododendron prasinocalyx* Balf.f & Forrest.

Aina löytämisestään lähtien on kelta-alppiruusu ollut **se** laji, jota on runsaimmin käytetty jalostustyössä, kun on tavoiteltu selkeän keltakukkaista elepidoottia aina-vihantaa alppiruusua länsimaisiin puutarhoihin. Laji on laajan esiintymisalueensa ja epäilemättä luonnossa tapahtuvan risteytymisen ansiosta melkoisen monimuotoinen, eivätkä läheskään kaikki kannat ole erityisen viljelynarvoisia. Kukkien väri ja koko vaihtelee, ja niiden keltaisuus on usein katsojien silmissä. Sävyjä löytyy puhtaan valkoisesta (var. *puralbum*) luunvärsiin, kermankeltaisiin ja sitruunankeltaisiin. Jostakin syystä digitaalikameroilla on vaikeuksia toistaa keltaisia värisävyjä oikein, ja kukat näyttävät päätteellä selvästi vaaleammilta kuin mitä ihmissilmä ne luonnossa rekisteröi. Digikuvia onkin usein jälkikäsitelty, joten keltaisen oikeaa sävyä on vaikea päätellä netistä löytyvistä myyntiesitteistä ja muista lajia esittelevistä kuvista. *R. wardii* kannat vaihtelevat myös kestävydeltään, ja minulle on muodostunut sellainen käsitys, että mitä voimakkaampi keltaisen sävy kukista löytyy, sen huonompi on kasvin talvenkestävyys. Mitään koejärjestelyä en tosin ole asian selvittämiseksi saanut aikaiseksi, joten mutua voi olla virheellinenkin. Yleisesti mm. Hachmann ilmoittaa Wardii-lajikkeilleen hiukan huonompia kestävyyskuksia kuin monille muille lajikkeille, pakkasen kestävyudeksi kerrotaan usein -21...-24 °C.

R. wardii, KGB keräys nro 19. Pensas on 23 vuotta vanha, alle metrin korkuinen. Kuva Kristian Theqvist.

Sehän ei oikein meillä vielä riitä. Onneksi kelta-alppiruusujen versoston ja lehtien pakkasen kestävyys on kuitenkin yleensä parempi kuin Hachmannin ilmoittamat lukemat. Kukkanuput tosin menetetään helposti, jos pakkasen käväisee -20 °C alapuolella, joten kukinta ei onnistu vuosittain edes maamme lounaisrannikolla.

Kelta-alppiruusun käyttöä puutarhoissamme puoltaa maltillinen kasvuvauhti, kaunis ja hiukan tavallisimmista alppiruusuista poikkeava tiheä lehvästö lähes pyöreine sinivihreine lehtineen, myöhäinen kukinta kesäkuussa tai jopa heinäkuun puolella ja tietysti kuniit, suurehkot keltaiset kukat, joita voi koristaa kukan nielun tummanpunainen läiskä. Puutarhassani Naantalissa kelta-alppiruusut ovat viettäneet jo yli 20 vuotta ja kukkineetkin kermankeltaisin kukin viime vuosina jo lähes säännöllisesti. Kustavissa lajin edustajat eivät ole vielä kukkineet, mutta ovat sielläkin eelleet jo yli 10 vuotta. Molemmissa puutarhoissa kasvupaikka on tyypillistä alppiruusumaastoa; tuulen suoja, puolivarjoa havupuuston alla ja kosteapohjainen turvemaa.

KIRJALLISUUTTA

Cox K., *Rhododendrons & Azaleas, A Colour Guide*, 2005

Cox P.A. & K., *The Encyclopedia of Rhododendron Species*, 1997

INTERNET

<http://www.rhododendron.dk/wardii.html>

http://www.efloras.org/florataxon.aspx?flora_id=2&taxon_id=200016606

R. wardii, Jens Birckin ja Svend Hansenin luonnonkeräys, kasvaa Svend Hansenin Kærnehuset puistossa. Kuva Kristian Theqvist.